

УДК[378.4.096:94](477.8-25)М. Кравець(092)
ORCID ID: 0000-0003-4340-7735

НАСТАНОВА УЧИТЕЛЯ – ПРАЦЯ Й СТАРАННЯ (СПОМИН ПРО ПРОФЕСОРА МИКОЛУ МИКОЛАЙОВИЧА КРАВЦЯ)

Іван ПАТЕР

Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України
відділ нової історії
вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, Україна
e-mail: inukr@inst-ukr.lviv.ua

У народі кажуть – від долі ще ніхто не втік. Я дуже завдячую обставинам, які подарували мені щастя зустрітися з професором Миколою Миколайовичем Кравцем, що в подальшому мало визначальний вплив на моє майбутнє.

Червень 1968 року. Львівський університет, історичний факультет. Здано останню літню сесію. Попереду ще педагогічна практика у школі, тримісячний навчальний семестр, написання і захист дипломної роботи, державний іспит і диплом на руках. Тоді історики, юристи і журналісти відповідно до хрущовської реформи вищої освіти навчалися в університеті 4 роки. Студенти інших факультетів та й, зрештою, ми самі так себе називали – “хрущовцями” (не плутати з будівництвом житлових будинків – “хрущовок”).

Тоді всі студенти стаціонарної форми навчання історичного факультету, окрім державних іспитів, писали й дипломні роботи. Оскільки я був навіть досить активним учасником наукового гуртка при кафедрі історії УРСР (його вів відомий дослідник соціально-економічних проблем середньовіччя професор Ярослав Павлович Кісь), то, зрозуміло, що й обрав тему дипломної роботи з історії України. Спочатку надумав собі тему: “Революційний рух трудящих Галичини наприкінці розпаду Австро-Угорської монархії”. До такого вибору мене спонукало ознайомлення в той час з окремими книгами з історії Західно-Української Народної Республіки, зокрема, з працею Олекси Кузьми “Листопадові дні 1918 р.”, окремими числами “Літопису Червоної Калини”, календарями “Просвіти”, що зберігалися під сімома замками в нашій родині. З таким формулюванням і, навіть, з планом теми зайшов до тодішнього завідувача катедри історії УРСР доцента Олександра Гнатовича Цибка. Він вислухав мене, подивився план, і спокійним, навіть дещо приглушеним тоном, сказав: “Один вже дописався”, натякаючи на професора Олександра Юхимовича Карпенка, що у статті, опублікованій в УГЖ-і, та на конференціях висловив своє бачення подій у Східній Галичині в жовтні–листопаді 1918 р., і якого за “націоналістичні пережитки” звільнили, а, по суті, вигнали в 1969 р. із Львівського університету. Далі О. Цибко, згадавши про мій виступ на засіданні наукового гуртка з

рефератом “Робітниче питання в творчості Івана Франка”, сказав, щоб я взяв близьку до цього тему “Робітничий рух у Східній Галичині у другій половині XIX ст.” Звичайно, я погодився на такий вибір, тим більше, що був дещо знайомий з літературою з цього питання, а до того додавалися ще досить добрі знання німецької та польської мов.

Однак, відійшовши декілька кроків від катедри, і, назвавши своїм декільком однокурсникам запропоновану мені тему дипломної, як вони відразу почали відмовляти мене від неї, мотивувавши це значною кількістю статистичних даних, переглядом великої кількості періодики і, взагалі, “сліпанням” над архівними документами. З такою роздвоєнністю десь через 2–3 дні я йшов на катедру з наміром, щоправда не до кінця переконливим, змінити тему дипломної роботи. Біля катедри зустрів доцента Любов Андріївну Іваненко. Вона, як і Микола Миколайович, була аспіранткою відомого українського історика, академіка Івана Петровича Крип’якевича, колишнього директора Інституту суспільних наук АН УРСР і вивчала період козаччини. Дізнавшись про мету мого візиту на катедру, Любов Андріївна відразу відкинула всі мої заміри щодо зміни теми, повідомивши, що від вересня катедру очолить молодий доктор історичних наук з Інституту суспільних наук Микола Миколайович Кравець, який і буде керівником моєї дипломної роботи. Так відбулося моє перше заочне знайомство зі своїм Учителем.

Літо 1968 року, особливо на заході України, видалось досить тривожним. Ще на початку травня до війська призвали дуже багато резервістів, шосейні шляхи на Ужгород через Ворітський (Верецький) та Ужоцький перевали, на Мостиська і Раву-Руську були заповнені військовою технікою. Серед населення відчувався якийсь неспокій, навіть певна боязнь щодо завтрашнього дня, ходили різні чутки, насамперед, щодо введення радянських військ у Чехословаччину, і, навіть, про воєнний конфлікт Радянського Союзу із Заходом. Не раз серед львів’ян старшого віку можна було почути: “Коли так багато советського війська перебуває у Польщі, то до добра не йде, може бути й війна”.

Тому в такий невизначений час я з друзями відклав свій відпочинок в університетському студентському таборі “Карпати”, що містився між Свалявою і Мукачевим на Закарпатті. Щоб не марнувати часу, вирішив зайнятися своєю дипломною роботою, ходив до Наукової бібліотеки університету. Почав складати бібліографію, читав і робив, як учив професор Я. Кісь, окремі витяги з відповідної літератури і десь приблизно під кінець серпня у мене вже був план дипломної і, на мій погляд, структура роботи виглядала доволі чіткою і логічною.

Педпрактику проходив у своїй рідній середній школі № 62 м. Львова, яку нещодавно закінчив – у 1965 році. Школа розташована в самому центрі міста, якраз за пам’ятником Тараса Шевченка. Вона заснована в 1894 р. й за австрійських і польських часів це була польська жіноча гімназія імени А. Міцкевича. У радянський період у ній теж навчалися спочатку лише дівчата і тільки від 1954 р. стала змішаною школою. Студенти-практиканти протягом

першої чверти проводили уроки і під наглядом вчителів, і самостійно, організовували різні позаурочні заходи з учнями, зокрема екскурсії по Львову та поза його межами – по місцях Івана Франка.

Одного дня, десь у середині жовтня, мене покликали до телефону, дзвонила секретар з деканату, яка повідомила, що зі мною наступного дня о 14 годині хоче зустрітися професор Кравець. У призначений час, прийшовши на катедру (тоді там працювали – професор Я.П. Кісь, доценти Л.А. Іваненко, І. Я. Кошарний, О. Г. Цибко, лаборант В. О. Шеремета), я побачив середнього зросту кремезного чоловіка, шатена з блакитними очима і доброзичливою усмішкою – це був Микола Миколайович Кравець. Так відбулося моє перше вже очне знайомство з професором.

Поцікавившись, як проходить педпрактика, відразу ж запитав: “А як іде написання дипломної?” Почувши, що я приніс уже план роботи, зробив витяги з відповідної літератури, професор був приємно здивований. Я зрозумів, що йому це заімпонувало. Він уважно подивився план і почав на слух дещо поправляти, весь час запитуючи мене, як я думаю висвітлювати те чи інше питання. Отримавши відповіді на поставлені запитання, Микола Миколайович радив переглянути ще відповідні книги по темі, акцентував на висвітленні окремих засад, до плану додали ще параграф про політичне спрямування робітничого руху. Подивившись мої витяги, які були зроблені у загальному зошиті, порадив писати не з обидвох боків сторінки, а лише з одного, щоб, пишучи, можна було їх розрізати і в такий спосіб підбирати до відповідних параграфів. Ще наголосив професор на залученні документів з Центрального державного історичного архіву у Львові, зокрема з фонду 146 – Галицьке намісництво. Сьогодні, в час суцільної комп’ютеризації, видається дивною така підготовка наукової праці, але, потрібно з розумінням поставитись до того, що це був кінець 60-х років минулого століття – час, ще далекий до появи сучасної техніки.

Під час нашої бесіди Микола Миколайович, так ніби між іншим, але я зрозумів, що це була своєрідна вимога, підкреслив, що для успішного написання будь-якої наукової праці треба мати чіткий графік роботи і відразу ж додав: “Так коли дивимося перший розділ?”. Цим питанням я був заскочений дещо зненацька, і не знав, що відповісти. Побачивши мою зніяковілість, професор посміхнувся і вже серйозно замість мене відповів: “Давайте перший розділ у середині лютого”. Зрозуміло, що я погодився і, щиро подякував професорові за добрі та слушні поради, після більш ніж годинної розмови-настанови.

Ця перша зустріч з професором М. Кравцем справила на мене глибоке враження і назавжди залишилася в моїй пам’яті. Микола Миколайович невимушено показав свій великий хист педагога, дав прекрасний урок ставлення відомого науковця до молоді людини, яка робить свої перші, ще боязкі кроки на стежці науки. Я був окрилений, у піднесеному настрої, тепер ще більше хотілося працювати, що я й робив протягом наступних місяців, докладаючи зусиль до написання дипломної праці.

Після педагогічної практики, знову розпочався навчальний процес – лекції, семінари, а наприкінці січня 1969 р. я успішно склав останню сесію. Незважаючи на таке завантаження, ретельно і совісно працював то в університетській бібліотеці, то в архіві, то у відділі наукової бібліотеки ім. В. Стефаника при вулиці Радянській, 24 (тепер вул. В. Винниченка), роблячи відповідні нотатки з наукової літератури, архівних справ, тодішньої періодики.

Як і було домовлено, десь у середині лютого я прийшов до професора з рукописом першого розділу моєї дипломної роботи. Він був навіть трішки здивований такою моєю пунктуальністю. Посадивши мене поруч себе за стіл, почав читати рукопис (почерк у мене чіткий), відразу справляючи текст, посилюючи окремі засади, викреслюючи зайве. Так було й з другим, третім розділами, вступом і висновками. На кінець квітня рукопис дипломної був уже готовий, тепер потрібно було його передрукувати – це зробила моя однокласниця, яка працювала секретарем у приймальній проректора університету з заочного навчання. На початку травня я здав роботу на катедру і тепер залишилось тільки чекати дня захисту.

Дипломну захищав 2 червня 1969 р. Був відгук наукового керівника і рецензія доцента О. Цибка. На захисті, як і годиться, задали кілька запитань по темі, на які я блискуче відповів. Робота була оцінена на “відмінно” і рекомендована Державною екзаменаційною комісією до друку. Ясна річ, я був безмежно щасливий, адже лише моя єдина дипломна робота з цілого курсу отримала рекомендацію до друку. Відразу ж Микола Миколайович зазначив, що не потрібно зволікати і готувати роботу до публікації, а він владнає всі справи з університетським видавництвом.

На жаль, не все сталося, як гадалося. Нас, вісьмох студентів-стаціонарників, які закінчили військову катедру при університеті й отримали звання лейтенанта, відповідно до тодішніх урядових постанов призвали на дворічну військову службу. Отже, з публікацією нічого не вийшло, так само, як із мрією про роботу в Інституті суспільних наук АН УРСР, куди мене рекомендував професор Микола Кравець.

Лише після відбуття служби в армії, моя мрія, завдяки моєму Учителеві, здійснилася і 1 березня 1972 р. я став науковим співробітником цього Інституту, який від 1993 р., після реорганізації, став Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України. Тут за 44 роки праці я пройшов усі щаблі наукової ієрархії – молодший науковий співробітник, вчений секретар і заступник директора інституту з наукової роботи, старший, провідний науковий співробітник, завідувач відділу новітньої історії і тепер головний науковий співробітник цього ж відділу. Усіма своїми здобутками завдячую дорогому Миколі Миколайовичу Кравцю за науку і безкорисливу допомогу.

